

ДЕЯКІ ПІДХОДИ, ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Навчально-виховний процес являє собою двосторонню систему: з одного боку якої виступає викладач, а з іншого – той хто навчається. Вирішальну роль для забезпечення якісного навчально-виховного процесу саме зворотній зв'язок відіграє вагомий внесок.

Як відомо, Болонський навчальний процес, який все більше впроваджується в нашу освітню систему, являє собою систему "суб'єкт – суб'єкт", тобто викладач і той хто навчається виступають суб'єктами навчально-виховного процесу. Як відомо: "Суб'єкт (від лат. *subjectum* – підкладене) – *індивід* чи *група* джерело пізнання і перетворення *дійсності*; носій *активності*" [1, - С. 348].

Крім того, у навчально-виховному процесі приймають участь (негативно чи позитивно) і суб'єкти зовнішнього, відносно заняття, фактору (керівництво кафедри, інституту, вищого начальства, командування та інші елементи суспільства), тобто вся система педагогічного процесу.

При цьому однією з найважливіших складових навчально-виховного процесу виступає етап оцінки якості результатів навчання та його корекція. Навіть за наявності в технології навчання оптимальних методів і організаційних форм, найсучасніших засобів матеріально-технічного забезпечення занять неможливо зробити навчальний процес керованим та цілеспрямованим, тобто досягти кінцевої мети навчально-виховного процесу, якщо не налагоджено систему контролю за його ходом, при цьому несвоєчасною є перевірка й оцінка знань, навичок та умінь курсантів і слухачів, відсутній зворотній зв'язок між викладачем та тими, хто навчається, системою навчально-виховного закладу та суспільством взагалі.

Таким чином, систему навчально-виховного процесу, необхідно розглядати, як систему зі зворотними зв'язками: студент → викладач, керівництво ВВНЗ → викладач. Не тільки викладач впливає на того, хто навчається, але й інші перераховані суб'єкти впливають, у свою чергу, на викладача. Важливим є зворотній зв'язок з викладачем, як суб'єктом навчально-виховного процесу, результатом якого є якість викладання, а засобом – система діагностування. Діагностування (аналіз) та оцінювання процесу навчання й повинні виступати як керівний (контрольний) елемент, що впливає на якість функціонування цієї системи в її впливі на підготовленість майбутнього фахівця. Діагностування ("діагностика" (від грец. *diagnostikos*) – здатний розпізнавати [2, - с.48]) має своїм кінцевим результатом оцінку якості знань, умінь та навичок студента. Саме ця оцінка і повинна стимулювати працю викладача (духовно, морально і матеріально). І саме такий комплексний гармонійний підхід підвищує ефективність системи освіти.

Тепер, коли ми визначились з місцем оцінки в системі підвищення якості навчально-виховного процесу, зробимо акценти на позитивних та негативних сторонах існуючого підходу до визначення оцінки діагностування навчально-виховного процесу.

У наказі № 221/217 Міністра оборони України та Міністра освіти і науки України "Про затвердження інструкції про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України" від 13 квітня 2005 року [3], що є одним з основних керівних документів для вищих військових навчальних закладів у п. 4.14., вказано, що контроль навчальних занять проводиться керівниками ВВНЗ, навчальних відділів (управлінь відділень), факультетів, керівниками (завідувачами) кафедр та їхніми заступниками, професорами, доцентами, старшими викладачами з метою визначення наукового і методичного рівня навчального заняття, ступеня досягнення навчальної і виховної мети, рівня підготовки особи, яка проводить заняття. Контроль навчальних занять може бути плановим і позаплановим. За результатами контролю навчальних занять проводиться детальний їх розбір з викладачем (предметно-методичною комісією, кафедрою). Висновки, зауваження та рекомендації щодо вдосконалення змісту й методики проведення навчального заняття відображаються в журналі контролю навчальних занять і доводяться до відома викладацького складу кафедри. Контроль навчальних занять повинен охоплювати всіх науково-педагогічних працівників кафедри. При цьому робота кожного викладача з проведення навчальних занять перевіряється не менше одного разу за навчальний рік.

Контроль навчальних занять може також здійснюватися комісіями, які створюються за рішенням керівника ВВНЗ (факультету, кафедри).

Тобто цей документ, щодо визначення якісних критеріїв оцінки якості проведення занять є ФОРМАЛЬНИМ. Саме цей керівний документ і визначає форму оцінки якості проведення занять. Тільки в межах цього керівного документа й можливі спроби відпрацювання СУБ'ЄКТИВНИХ керівних положень в окремому ВВНЗ, щодо здійснення оцінки якості навчально-виховного процесу.

У цьому процесі, зазвичай, приймають участь досвідчені працівники даної установи з багаторічним досвідом роботи в системі освіти (експерти), керуючись при цьому головною метою – якісне забезпечення педагогічного процесу навчання та виховання, розвитку та психологічної підготовки тих, хто навчається. І головне при цьому – уникнення крайньої форми суб'єктивізму та формалізму, що могло б задати шкоди навчально-виховному процесу.

Щодо складових оцінки навчального заняття, то вони такі:

1. Організація та проведення заняття:

- відповідність навчального заняття до програми навчальної дисципліни, робочої програми навчальної дисципліни, розкладу та плану проведення заняття, документів (Статуту ВВНЗ), канонів та традицій військової педагогіки як науки (Барабанщиков О.В.[5], Ягунов В.В.[6]), новітніх тенденцій Болонського процесу, що звертає увагу у першу чергу на якість організації самостійної та індивідуальної роботи студентів;

- наявність та якість навчально-методичних матеріалів для проведення заняття, відповідно до статусу викладача (професор, доцент, педагогічний стаж, початківець);

- дотримання структури заняття: вступна, основна та заключна частини та їх зміст;

– контроль викладачем порядку, організованості, відвідування та дисципліни на занятті, зовнішнього вигляду тих, хто навчається, та підготовки їх до заняття;

– дотримання правил техніки безпеки на занятті;

– правильність та акуратність ведення журналу обліку навчальних занять.

2. Навчально-виховна мета та методика проведення заняття:

– науковий та методичний рівень проведення заняття, відповідність поставленої навчальної та виховної мети до змісту заняття, рівня їх досягнення;

– ефективність реалізації основних дидактичних принципів у навчальному процесі;

– впровадження в навчальний процес передового досвіду з тематики дослідження та новітніх досягнень науки та техніки;

– зворотній зв'язок з навчальною аудиторією;

– особистий приклад викладача, його компетентність, зовнішній вигляд, поведінка та професіоналізм.

3. Якість та повнота використання матеріально-технічного забезпечення на занятті (технічні засоби навчання, схеми, таблиці, стенди, класна дошка та інше).

Багато, що залежить і від досвіду того хто проводить заняття. У цьому випадку доречна принципова позиція В.О. Сухомлинського щодо оцінювання [7], яка полягає в тому, щоб брати до уваги не тільки результати роботи, але і сам процес, бо справжня педагогічна мудрість полягає в тому, щоб постійно одухотворяючи дитину бажанням бути хорошою, ніколи не ставити їй "двійки", – тобто викладач, який проводить заняття, теж навчається (виступає в ролі "дитини" навчального процесу) як проводити заняття, незалежно від віку та досвіду викладання. Інший видатний вітчизняний педагог К.Д. Ушинський уважав, що той спосіб викладання є правильним, яким задоволені учні [8].

Процес викладання, особливо в системі вищої освіти, – це творчий процес, який на даному етапі розвитку науки, на жаль (а може й на добре), не може бути у повні вимірюваним якимись кількісними показниками. І оцінювання навчально-виховного процесу вимагає від того, хто проводить оцінювання, також ставитися до нього творчо, використовуючи весь свій професійний та педагогічний досвід. Головною метою оцінки діяльності викладача повинно виступати якісне навчання та виховання тих, хто навчається, та особистісне удосконалення всіх суб'єктів системи, їх професійного зростання.

Щодо виставлення оцінки за заняття, то можна використовувати два підходи.

Перший. Заняття оцінюється "задовільно", якщо досягло навчальної та виховної мети, чи "незадовільно" – якщо навчальної та виховної мети не досягнуто.

Другий. Для оцінювання заняття використовується бальна система: "відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно", яка повинна бути розроблена в масштабі інституту, затверджена як положення про проведення контролю занять і їх оцінювання. Наприклад, як один із варіантів – "відмінно":

1. З організації та проведення заняття:

– навчальне заняття відповідає програмі навчальної дисципліни, робочій програмі навчальної дисципліни, розкладу та плану проведення заняття;

– усі визначені вимогами навчально-методичні матеріали для проведення заняття в наявності та якісно відпрацьовані;

– під час проведення заняття підтримуються порядок, організованість, контролюються відвідування та дисципліна на занятті, зовнішній вигляд тих, хто навчається, та підготовка їх до заняття;

– дотримуються правила техніки безпеки на занятті;

– правильно та акуратно ведеться журнал обліку навчальних занять.

2. З навчально-виховної мети та методики проведення заняття:

– заняття проводиться на належному науковому та методичному рівні; поставлені навчальна та виховна мета змістом заняття досягнуті;

– ефективно використовуються основні дидактичні принципи в навчальному процесі під час проведення заняття;

– використовується досвід з тематики дослідження та новітніх досягнень науки та техніки;

– підтримується активний зворотній зв'язок з навчальною аудиторією;

– високий рівень професіоналізму, особистого прикладу викладача, його компетентності, щодо питань навчально-виховного процесу, охайний зовнішній вигляд та коректна поведінка.

3. Матеріально-технічне забезпечення на занятті в наявності та використовується грамотно, якісно та в повному обсязі.

"Добре" – якщо деякі пункти на оцінку "відмінно" мають неточності, що не впливають на досягнення навчально-виховної мети заняття.

"Задовільно" – якщо викладачем припущені незначні помилки по змісту або методичні помилки, що суттєво не впливають на досягнення навчально-виховної мети заняття.

"Незадовільно" – якщо організація та проведення заняття не відповідають вимогам відповідних керівних документів, навчально-виховна мета заняття не досягнута.

При підготовці до контролю заняття особа, яка перевіряє, теж повинна підготуватися до проведення контролю заняття. Крім вивчення критеріїв оцінки навчального заняття їй необхідно:

– з'ясувати з розкладу заняття тему та її номер, вид заняття, номер заняття, час та місце його проведення;

– вивчити робочу програму навчальної дисципліни;

– вивчити основні положення навчально-методичних матеріалів по даному заняттю та його місце в дисципліні, згідно з робочою програмою навчальної дисципліни;

– ознайомитися з рекомендованою літературою на дане заняття.

Тобто той, хто перевіряє повинен бути компетентним у галузі навчального матеріалу навчального заняття, що перевіряє.

Таким чином, удосконалення системи оцінювання, яка має довготривалу традицію в педагогічній науці й відпрацьовані канони, має вдосконалюватись з урахуванням краших надбань досвіду світової практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краткий психологический словарь. / Под общей ред. Петровского А.В., Ярошевского М.Г. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.
2. Словарь иностранных слов. – 16-е изд., испр. – М.: Рус.яз., 1988. – 624 с.
3. Наказ № 221/217 Міністра оборони України та Міністра освіти і науки України "Про затвердження інструкції про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України" від 13 квітня 2005 року.
4. Большая Советская Энциклопедия, – (В 30 томах.) Гл. ред. А.М.Прохоров. Изд. 3-е. – Т. 27 – М.: "Советская Энциклопедия", 1977. – 624 с.
5. Барабанщиков А.В. Основы военной психологии и педагогики. – М.: Просвещение, 1988. – 366 с.
6. Ягулов В.В. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
7. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К.: "Радянська школа". – К. – 1972.
8. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: в 6 т. – Т.1, – М.: "Педагогика", 1988.

Подано до редакції 22.12.08

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены некоторые подходы для определения качества работы преподавателя. Представлены два подхода к оценке качества проведения занятия научно-преподавательским составом. Рассматриваются критерии оценки учебного занятия в высшем военном учебном заведении в каждом из указанных подходов.

SUMMARY

The article analyzes some approaches to establishing the quality of teacher's work. The author demonstrates two approaches to estimation of the quality of organizing lessons by a scientific teaching staff. The criteria of lesson estimation are examined in higher military educational establishment in each of the indicated approaches.
